

Varför är Qatar inte en demokrati?

En fallstudie med utgångspunkt i moderniseringsteorin

Abstract

Qatar är ett ekonomiskt välmående land, med ett starkt auktoritärt politiskt system. Landet är därför ett avvikande fall ur moderniseringsteorin, som menar att ekonomiskt välmående leder till demokrati. Vi börjar med att förklara varför Qatar avviker från moderniseringsteorin, och fortsätter sedan med att pröva ett antal teorier och perspektiv, för att se om dessa bättre förklarar frånvaron av demokrati i landet. Följande teorier och ämnesområden diskuteras: politisk kultur och civilt samhälle, islams inverkan, sultanism, aktörsteoretiska perspektiv, rational choice, och slutligen oljans inverkan på Qatar. Två företeelser talar för demokratins frånvaro, islams starka närvaro i kulturen och politiken, samt landets ekonomiska beroende av oljeintäkter. Dessutom ger aktörsteorier och rational choice en lämplig teoretisk förklaring till frånvaron av demokrati i Qatar.

Nyckelord: Qatar, moderniseringsteori, politisk kultur, islam, sultanism, aktörsperspektiv, rational choice, olja

Innehållsförteckning

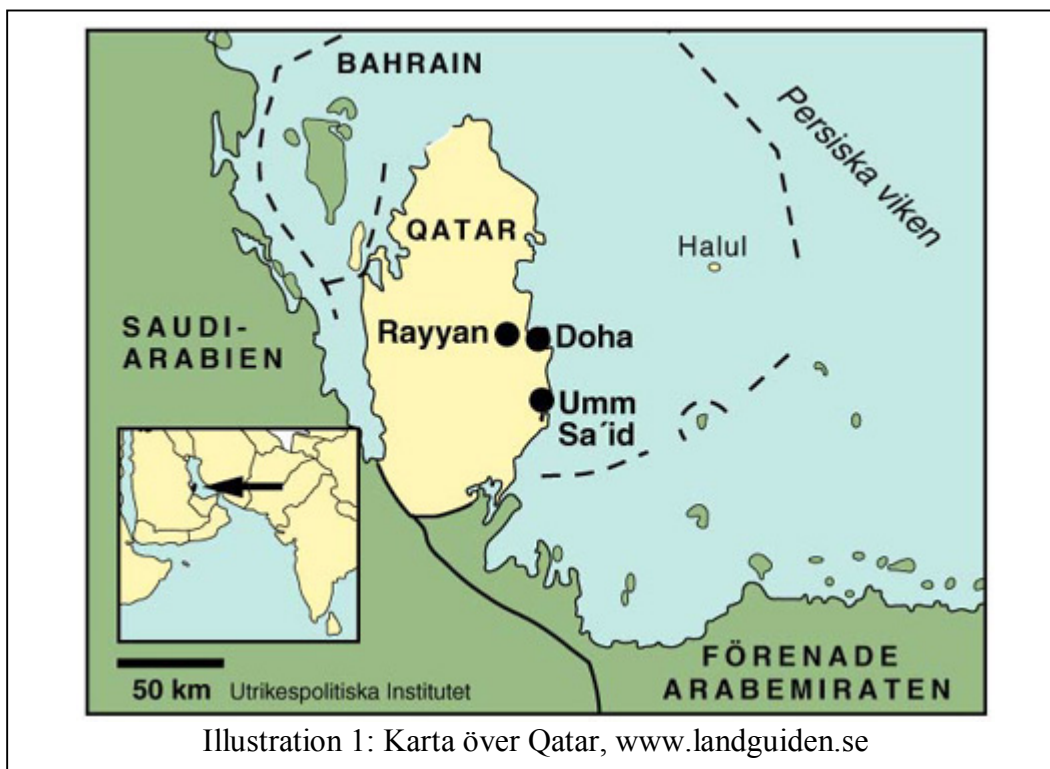
1	Inledning och frågeställning	1
2	Metod	2
2.1	Val av empiri och avgränsningar	2
3	Var brister moderniseringsteorin?	4
3.1	Konklusion moderniseringsteorin	6
4	Politisk kultur och civilt samhälle	8
5	Islam och demokrati	11
5.1	En närvarande historia	11
5.2	Islam – mer än en religion?.....	12
5.3	Qatars rättsväsende, sharialagar och parlament	13
5.4	Kvinnorna och islam.....	14
6	Sultanism	15
6.1	De styrande familjernas dilemma.....	16
7	Qatar ur ett aktörsperspektiv	17
7.1	Rustows genetiska modell applicerad på Qatar	17
7.2	Liberalisering och stöd hos de yngre.....	19
8	Rational Choice	21
9	Varför olja motverkar demokrati	23
10	Slutsats	25
11	Referenser	28

1 Inledning och frågeställning

Qatar är ett land i Mellanöstern som enligt Freedom House är klassat som en ”ej fri” stat (www.freedomhouse.org). Enligt moderniseringsteorin leder en hög bruttonationalprodukt (BNP) och socioekonomiskt välstånd till införande av demokrati. Denna direkta koppling mellan modernisering, ekonomiskt välstånd och demokrati har inte skett i Qatar. Landets uteblivna demokrati strider således mot den mest dominerande och seglivade teorin inom demokratiseringsforskningen, nämligen att ekonomiskt välstånd leder till demokrati.

Då vi vet att fenomenet avviker från moderniseringsteorin vill vi således hitta alternativa teorier som kan förklara Qatars avsaknad av demokrati. Syftet med denna studie är att klargöra hur väl fungerande de etablerade demokratiseringsteorierna är på att förklara vårt fenomen. Vi vill undersöka tänkbara kausala förklaringar som kan ange orsaken till avsaknaden av demokrati i Qatar. Vi anser att det är aktuellt eftersom det underlättar för vidare konstruktiv forskning om hur landet eventuellt skulle kunna demokratiseras, om vi först förstår de olika orsakerna till varför landet inte uppvisar demokratiska mått.

Målet med denna uppsats är följaktligen att undersöka hur fenomenet, den uteblivna demokratin i Qatar, kan förklaras. Vilka teorier förklarar bäst Qatars uteblivna demokrati? Vad är det som utgör hindren för landets utveckling mot demokrati? Varför är Qatar inte en demokrati?

2 Metod

Vår uppsats är en fallstudie som har sin utgångspunkt i ett avvikande fall. Qatar är enligt Freedom House klassat som ”ej fri” stat och är sålunda ur moderniseringsteorin ett avvikande fall (Esaiasson et al. 2006: 136).

Vi kommer att arbeta med antaganden om orsak och verkan. Vi vill med vår empiriska undersökning hitta nya eller kompletterande förklaringsfaktorer som förklarar avsaknaden av demokrati i Qatar. Flera analysenheter kommer att behandlas, i form av teorier, för att se vilka som bäst förmår att förklara den rådande situationen. Vidare vill vi spåra de kausala förklaringarna i de olika teorierna som behandlas, för att se vad exakt det är som har inverkan på fenomenet. (Esaiasson et al. 2006: 71).

Vi kommer att behandla beprövade teorier inom demokratiseringsforskningen, detta för att se huruvida teorierna håller fullt ut, eller om de måste modifieras, eller rent av utvecklas för att kunna förklara fenomenet. Vår studie kan te sig falla inom ramen för teoriprovande och teoriutvecklande studier och kommer delvis att arta sig i en form av sådan. Det som skiljer vår uppsats från en renodlad teoriprovande och teoriutvecklande studie, är att vi utgår från ett avvikande fall, för att se om vi med andra teorier eller med en utveckling av moderniseringsteorin kan förklara företeelsen. Vårt metodval kommer följaktligen att präglas av detta huvudsakliga syfte, och vi kommer fritt att behandla gängse teorier beroende på hur lämpliga vi tycker att de är. Således kommer varje teori inte tilldelas samma beaktande.

Den tidigare forskningen och diskursen på varje demokratiseringsteori kommer att presenteras löpande, då de aktuella teorierna presenteras. Teorierna kommer således att behandlas i separata analyser och kontinuerligt appliceras på de relevanta aspekterna av empirin. Vi ämnar genomföra det på detta sätt för tydlighetens skull, för att slutligen göra en konklusion av vilka styrkor och svagheter de olika teorierna har i sin förklaringsduglighet.

2.1 Val av empiri och avgränsningar

Vårt val av empiri grundar sig i ett avvikande fall ur moderniseringsteorin. För att empirin skall falla inom ramen för avvikande fall behöver den inrymma ett antal empiriska kriterier vi ansett vara adekvata och som ligger till grund för vår studie. Dessa kriterier består först och främst av att det undersökta landet skall vara klassificerat som odemokratiskt men ändå inneha höga mått av ekonomisk tillväxt och välfärd. När vi studerat lämplig empiri har vi utgått från Freedom House indelning av fria, delvis fria och ej fria länder. Vid ekonomisk tillväxt och

välfärdsmått, har vi utgått från Human Development Index (HDI) och BNP-mätningar.

Det lämpliga landet vi funnit är Qatar, ett land i Mellanöstern som är klassificerat som odemokratiskt trots att landet har höga mått på välfärd och ekonomiskt tillväxt. Qatar är även ett arabiskt muslimskt land med oljetillgångar, vilket är lämplig empiri, då flera teorier vi valt att studera behandlar dessa realia. Valet av Qatar fullgörs sålunda av att vi anser att landet Qatar innehåller relevant empiri som vi kan applicera demokratiseringsteorierna på.

3 Var brister moderniseringsteorin?

Alltsedan 1950-talet har moderniseringsteorin varit tongivande inom demokratiseringsforskningen. Lipset framförde sin begynnande tes då han betonade sambandet mellan ekonomisk utveckling, modernisering och införandet av demokrati (Linde – Ekman, 2006: 74). Vidare förklarade han det kausala sambandet som innebär att en ökad grad av modernisering bidrar till att fler resurser kan läggas på utbildning som i sin tur leder till ökad ekonomisk effektivitet. Utbildning anses även påverka individers förmåga att resonera rationellt vilket ökar toleransen för andras åsikter, vilket i sin tur minskar risken för politisk extremism. Den ökade förmågan för individer att resonera utifrån rationella argument medför även en brytning med det traditionella samhällets regler, där nedärvda seder och kutym är normen för det mesta i livet (Karvonen, 1997: 29). Den höjda utbildningsnivån skapar sålunda en för demokratin gynnsam grund, då bildade medborgare tenderar att stödja ett demokratiskt styrelseskick (Hadenius, 2001: 37)

Ett statligt utbildningssystem infördes 1956, sedan dess har mycket pengar tillförts Qatars skolor och mellan 2002 och 2004 nästan fyrfaldigades de statliga anslagen för utbildning. Skolgången är avgiftsfri från första årskurs vid sex års ålder upp till universitetsnivå. Den sexåriga grundskolan fullföljs av i stort sett alla qatariska barn. Åtta av tio elever läser därefter vidare på de två påbyggnadsstadierna, som är tre år vardera (www.landguiden.se). Det kausala orsakssamband som Lipset beskriver, nämligen att ekonomisk tillväxt och modernisering leder till att fler resurser kan läggas på utbildning, stämmer således med vår empiri.

Lipsets teori brister då han inte problematiserar begreppet skolundervisning. För att skolan skall resultera i de positiva effekter som Lipset skriver om, såsom rationellt tänkande och brytning med det traditionella samhällets normer, förutsätts att begreppet skolundervisningen är beskaffat på så sätt att skolan lär ut och förmedlar den sorten av kunskap vi behöver för rationellt tänkande.

I Qatar har de religiösa ledarna stort inflytande över utbildningen, vilket resulterar i att utbildningen blir väldigt religiös och konservativ. "Utbildningens riktlinjer i Qatar hänger till att respektera arvet och den konservativa personligheten av folket" (www.qatarembassy.net). I begreppet skolundervisning ryms i Qatar således en religiös och traditionell syn. Vi kan anta att det inte stämmer överens med Lipset syn på vad begreppet innehåller, det vill säga att skolundervisningen innebär att individer lär sig tänka rationellt osv. Begreppet skolundervisning måste preciseras, då vi menar att begreppet är relativt. Det som är normen för skolundervisning i väst, behöver nödvändigtvis inte utgöra normen i andra delar av världen, då skolundervisning tydligtvis kan vara utformad på olika sätt.

Om skolundervisning inte är beskaffat på så sätt som Lipset förutsätter i sin teori, nämligen att det leder till rationellt tänkande osv., menar vi att en individ kan ägna sig åt flera års utbildning utan att få med sig grundredskapen för ett rationellt tänkande, och här i brister de kausala förklaringarna. I Qatar har flera års skolundervisning inte lett till någon brytning med samhällets traditionella seder och kutym.

Till följd av den ekonomiska tillväxten menar Lipset att förändringar sker i klasstrukturer, såsom en expansion av medelklassen och en bättring av förhållandena för arbetarklassen. Omstrukturering i klasstrukturerna medför omställning bland de politiska attityderna som enligt Lipset resulterar i att folket blir mer positivt inställt till ett demokratiskt system. Detta beror till viss del på att medborgarna då känner trygghet för den dagliga försörjningen, och inte behöver söka sig till politiska alternativ som utlovar radikala politiska förändringar. När ekonomin tillväxer blir staten rikare. Den expanderade statsapparaten för med sig nya karriärmöjligheter för individer från alla folkgrupper. Politiska och administrativa poster blir tillgängliga för fler vilket så småningom leder till att tjänstemannakåren blir professionaliserad och så småningom ersätter en byråkrati baserad på nepotism och köpta positioner (Hadenius, 1992: 78).

Fram till 2005 då Qatar fick sin nya författning, hade emiren oinskränkt makt. Trots den nya författningen och inrättandet av parlament förfogar emiren och hans familj i praktiken över all makt och behandlar alla viktiga beslut. Emiren och hans familj är med andra ord landets i särklass starkaste politiska kraft. Nepotismen är sålunda trots den ekonomiska tillväxten, expanderade statsapparaten och inrättandet av parlament ett fortsatt faktum (www.carnegieendowment.org).

Moderniseringsteorin har sedermera vidareutvecklats då det linjära sambandet har ifrågasatts och fler kausala samband har tagits i beaktning. Larry Diamond har sammanställt omfattande empiriska undersökningar baserade på Lipsets teorier. Även Diamonds forskning stärker grundtesen om att ekonomisk utvecklingsnivå, hur den än mäts, är den faktor som bäst förklarar demokratins varierade utbredning. Diamond har dock kommit fram till att de kausala förhållandena mellan ekonomisk utveckling och demokratisering inte är linjära, i det avseendet att varje ökning av den ekonomiska utvecklingen skulle öka sannolikheten för övergång till demokrati (Karvonen, 1997: 33).

Diamond uppmärksammar den paradoxala företeelsen, ur moderniseringsperspektivet, då länder uppvisar höga mått av ekonomisk utveckling men är icke-demokratiska regimer. Han menar att en auktoritär regim, i likhet med en demokratisk, är oerhört beroende av ekonomisk tillväxt och välståndökning för sin existens. En förekommande fras i auktoritärt styrda stater som är väldigt talande för denna hypotes är "Folket är inte förtjänt av politisk splittring och demokratiskt tjafs utan av en stark ekonomi och stigande levnadsstandard" (Karvonen, 1997: 33). Diktaturer som misslyckas med att skapa en stark ekonomi mister sin legitimitet och riskerar på så sätt att störtas. Vidare menar Diamond att diktaturer som lyckas med ekonomisk tillväxt riskerar även dem att störtas, eftersom ekonomisk utveckling skapar sådana resurser som folk behöver för en övergång till demokrati. Således menar Diamond att oavsett huruvida den auktoritära regimen lyckas eller misslyckas med ekonomisk tillväxt

är sannolikheten stor för att ett införande av demokrati skall ske (Karvonen, 1997: 33).

Moderniseringsteorins deterministiska drag stärks då Diamond betonar att ekonomisk tillväxt oavsett under vilka samhällsförhållanden den framträder i, medför resurser som folk behöver för att en övergång till demokrati skall ske. Vi menar att ekonomisk tillväxt som resulterar i att befolkningen får det bättre, legitimerar den rådande regimen, oavsett om den karaktäriseras av att vara en demokrati eller inte. Precis som teorin om hög ekonomisk tillväxt legitimerar en demokratisk stat, menar vi att hög grad av ekonomisk tillväxt i en icke-demokratisk stat, på samma sätt kan ge denna legitimitet och ett fortsatt förtroende. Qatars tillstånd är beskaffat på så sätt. Regimen ser till att samtliga medborgare har det bra och får ta del av landets rikedomar. Människor som mår bra och inte behöver tänka på den dagliga försörjningen, är som bekant inte lika benägna att gör uppror och kräva radikal förändring.

Hadenius anmärker på den tidigare moderniseringsforskningens antaganden om de linjära sambanden mellan modernisering och demokrati. Han tar i beaktande ett stort antal indikatorer på socioekonomisk utveckling och analyserar sambanden mellan de olika variablerna i regressionsanalys (Hadenius, 1992: 83). Resultaten visar att de variabler som har störst inverkan på graden av demokrati är spädbarnsdödlighet och läskunnighet, negativt respektive positivt samband med demokrati. Han betonar sålunda att det är de kvalitativa, socioekonomiska utveckling, såsom utbildning och kultur som har störst inverkan på demokratin snarare än de rent ekonomiska faktorerna (Hadenius, 1992: 89).

3.1 Konklusion moderniseringsteorin

Trots att det finns många empiriska undersökningar som stödjer Lipsets tes, kan vi konstatera att de linjära sambanden mellan modernisering och demokrati inte stämmer på fallet Qatar. Hadenius teori som inbegriper de mer kvalitativa indikatorerna av den socioekonomiska utvecklingen, har större förklaringskapacitet. Qatars HDI-mått rankas tretton platser sämre än BNP-måtten. Läskunnighet bland vuxna Qatarier är beräknat till ca 80% bland vuxna och bland unga 95%. Spädbarnsdödligheten är beräknad till 11 döda per 1000 levande, vilket är ett relativt högt mått om man jämför med ett europeiskt land. (www.globalis.se) Enligt Hadenius teori skulle vi kunna konstatera att det relativt höga måttet på spädbarnsdödlighet är förklaringen till avsaknaden av demokrati i Qatar. Vi hävdar dock att det inte enbart räcker med en kausal förklaring och en variabls förklaringskapacitet om teorin skall anses vara legitim. Vi menar att ett flertal kausala förklaringar och fler indikatorer måste stämma för att en teori skall anses ha förklaringskapacitet av ett fenomen, för att undvika tillfälligheter.

Moderniseringsteorin stämmer såtillvida att den ekonomiska utvecklingen i Qatar har lett till modernisering. Qatarier har bra sjukvård, social service och kostnadsfri skolgång, modern teknologi och infrastruktur. Om vi utgår från moderniseringsteorins deterministiska händelsekedja, dvs.; ekonomisk utveckling

leder till modernisering, som i sin tur leder till demokrati, kan vi konstatera att det är i det sista sambandet modernisering – demokrati, då processen inte stämmer på fallet Qatar.

4 Politisk kultur och civilt samhälle

Ett flertal demokratiseringsforskare poängterar att demokrati kräver en demokratisk kultur och demokratiskt sinnade medborgare. (Linde – Ekman, 2006: 91) Många av de framträdande demokratiseringsteorierna är beroende av demokratisk kultur och demokratiskt sinnade medborgare som komplement till övriga teorier för att de skall få genomslag (Diamond, 1994: 1). Det krävs med andra ord mer än gynnsamma strukturella förhållanden och demokratiska institutioner för att demokrati skall kunna konsolideras (Tessler, 2003: 8).

Forskningen kring politisk kultur har varit fokuserad dels på folkets och dels på elitors betydelse för demokrati. Det finns ingen direkt mall för hur den politiska kulturen skall se ut, då den kan skifta i utformning mellan olika länder och regioner, samt skifta över tid (Diamond, 1994: 15). Den politiska kulturen i ett land präglas av faktorer såsom ekonomisk och social struktur, internationella relationer, historisk och kulturell erfarenhet, etc. Övergripande kan man säga att politisk kultur är en teori som fokuserar på människors beteende, attityder, värderingar, idéer samt känslor och uppskattningar av det politiska systemet, vilket anses ha relevans för demokratins utveckling (Almond, 2000: 5). För att den politiska kulturen skall verka gynnsamt för demokrati bör den bygga på värden såsom exempelvis tolerans, kunskap, måttlighet, socialisering och ett fritt civilt samhälle (Diamond, 1994: 1).

En av dem som var först med att betona moderniseringsteorins brister var Huntington som konstaterade att de avvikande fallen var många och hänvisade till politisk kultur som en bättre förklaringsmodell. (Hadenius, 1992: 81) Huntington menar att de olika civilisationerna¹ oavsett moderniseringskrafterna kommer utformas efter traditioner och religion. Inglehart har uppmärksammat att en nations kulturella historia och religion präglar de nuvarande kulturella traditionerna som fortsätter att influera samhällets värderingar trots att ett land kan vara utvecklat och moderniserat. Han menar att modernisering kan leda till, såsom moderniseringsteoretikerna hävdar, att ekonomisk utveckling, oberoende av vilket samhälle den uppträder i, för med sig förutsägbara förändringar som leder till att människan utrustas med tolerans och förnuft, men enligt hans studie finns det framhårdande samhällen där denna teori inte ter sig rimlig (Inglehart, 2006: 117). Inglehart har med sina empiriska undersökningar visat att politisk kultur kan vara den avgörande länken mellan ekonomisk utveckling och demokrati (Diamond, 1994: 2).

¹ Huntington radade upp civilisationerna som den västerländska, den japanska, den konfucianska, den muslimska och den latinamerikanska. Huntington menade att konflikter efter kommunismens fall skulle komma att utgöras av en kamp mellan dessa civilisationer. Kampen om civilisationerna skulle slutligen leda till en kamp mellan västerlandets ”högtstående civilisation” och alla andra ”lägre stående” (Huntington, 1996: 40).

Ett land såsom Qatar, vars politiska kultur präglas av islamsk tänkande anses inte kunna förenas med demokratiska attityder och värderingar. För demokratins existens måste attityden gentemot ett demokratiskt system ha övervägande stöd både bland eliter och folk, det måste vara det enda tänkbara alternativet. Varken folkligt eller elitistiskt stöd anses återfinnas i arabiska samhällen (Tessler, 2003: 9). Det erhålls sålunda för demokratin ingen gynnsam politisk kultur. Det är den allomfattande kulturen och religionen islam som dominerar den politiska kulturen både på massnivå och på elitnivå. Religionen islam fungerar sålunda både som drivkraft till politiskt handlande samt som norm för samhällsordningen och det sociala livet (Hjärpe, 1984: 30).

En politisk kultur som skall verka gynnsamt för demokrati kräver att medborgarna har tolerans för andras åsikter samt att det råder viss pluralitet bland åsikterna. I Qatar är inga politiska partier tillåtna. Den vitalisering och gynnsamma politiska kultur som pluralitet bland åsikter anses medföra uppträder därmed inte eftersom oliktankandes åsikter direkt är marginaliserade. Det har ifrågasatts om pluralitet bland åsikter på det hela taget är möjligt i muslimska samhällen enär det inte anses vara förenligt med islam. Enligt islam skall samhällets alla områden överensstämma och ske med motivering utifrån religionen (Hadenius, 1992: 119).

Förändring och utveckling av den politiska kulturen sker bland annat genom stimulering av sociala grupper och ett fritt civilt samhälle (Diamond, 1994: 23). Det är tillåtet att organisera sig i Qatar, så länge det inte sker politiskt eller fackligt. Frivilligorganisationer är dock marginaliserade, bland annat är kvinnorrättsorganisationer och oberoende inhemska människorättsorganisationer förbjudna. Politiska demonstrationer och rätten att bilda föreningar är starkt begränsat (www.state.gov). Då det inte finns något fritt civilsamhälle och då människor inte socialiseras in i sociala nätverk, försvåras även genereringen av socialt kapital, vilket Putnam anser vara en förutsättning för demokrati (Rothstein, 2003: 165).

Emiren och hans hustru spelar en viss roll för det civila samhället då de anordnar utbildningar för folket och möten med andra länders representanter för bland annat kulturellt utbyte. Anledningen till detta är att de vill stärka banden och minska gapen mellan Qatar och andra länder främst i väst. De framhåller dock väldigt tydligt vikten av att inte skada den unika identiteten som skiljer parterna åt. Allting sker sålunda med tydlig motivation från religionen (www.mozahbintnasser.qa).

Den arabiska kulturen är generellt sett mindre individualistisk och mer kollektivistisk till sin karaktär. Det artar sig på så sätt att de olika sfärerna, exempelvis jobb och privatliv, blir mer sammanflätade. Gellner och Hall menar att det finns en motsättning mellan ett civilt samhälle och islam då båda är alternativ som inte kan förenas. Betoningen på det kollektiva framför det individuella har hävdats innebära att åsikter och deltagande är mindre frivilligt i muslimska samhällen (Edwards, 2004 s.30). Även den sammanlänkade rollen mellan religion och politik framhålls vara ett problem då det försvårar framväxten av andra politiska och religiösa organisationer som skulle kunna bidra till ett fritt och livligt civilsamhälle.

Den enda fria islamska satellit-TV-kanalen Al-Jazeera, som har sitt fäste i Qatar, anses ha bidragit till ett berikande av det civila samhället, särskilt då den har belyst sociala frågor och kvinnors situation. Det anses vara TV-kanalens förtjänst att kvinnor i dag får rösta. TV-kanalen har även förespråkat mer yttrandefrihet och har en klart utbildande funktion. Detta tyder även på en viss anpassning till globalisering, då det i stället för avskärmning från väst sker daglig nyhetsrapportering därifrån. Ett tydligt avståndstagande sker dock fortfarande och TV-kanalen har blivit kritiserad då det anses att TV-kanalen går de fundamentalistiska rörelsernas ärenden. Nyhetsrapporteringen har även blivit kritiserad för att den sätter en arabisk prägel och islamistiskt perspektiv på de globala händelserna och för att den på så sätt är vinklad med utgångspunkt i islamska värderingar. Censur förekommer även då de inte vill stöta sig med emiren som sponsrar kanalen (Asford-Clifton). Vi kan konstatera att Al-Jazeera utgör en del av Qatars civila samhälle, men det är emellertid svårt att dra någon slutsats vilken betydelse nyhetskanalen har för det civila samhället och för den rådande demokratiska utvecklingen.

5 Islam och demokrati

Empiriska undersökningar visar att demokratinivån är ytterst låg i muslimska stater. Oavsett hur stor andel av befolkningen som praktiserar religionen islam, korrelerar den dåligt med graden av demokrati. Enligt Freedom House existerar ingen arabisk stat som demokrati (Tessler, 2003: 6). Många forskare har belyst detta och uppmärksamhet har riktats mot faktumet att kulturen och religionen islam kan ha inverkan på demokratinivån (Krämer, 1997: 71) Fukuyama menar att muslimska samhällen omöjligt kan moderniseras² på sådant sätt som är en förutsättning för demokrati (Al-Braizat, 2003: 46). Vidare anser Huntington att Islam och demokrati uppenbart är oförenligt, då islam och demokrati utgör en explicit paradox. Sålunda har många forskare, i synnerhet västerländska, ansett att förklaringen bakom frånvaron av demokrati i de muslimska och arabiska staterna, helt enkelt beror på att islam innehåller ett antal mekanismer som bidrar till att det är oförenligt med demokrati (Tessler, 2003: 9).

5.1 En närvarande historia

För att förstå samtida muslimska samhällen har Gellner skapat en teori som bygger på två antaganden om vad som påverkar muslimers attityd till demokrati. (Filali – Ansary, 2003: 193).

De första sammandrabbningarna mellan muslimer och européer ledde till ett missförstånd då det skedde en förväxling mellan sekularism och ateism. Detta förde med sig ett tankesätt bland muslimer som byggde på en indelning mellan islam och icke-islam. Ett icke-islamiskt system ansågs likställt med ett sekulärt system, då det uppfattades som att islam lämnades helt därhän, och denna tanke utgjorde stor rädsla vilket resulterade i en avskärmning mot väst. Detta missförstånd har sedermera kommit att utvecklas till ett befast tankesätt hos muslimer, och hållningen till väst är i princip fortfarande densamma. Gellner framhåller detta som relevant för den aktuella frånvaron av demokrati i de muslimska samhällena (Filali – Ansary, 2003: 195).

Den starka närvaron av det förflutna i de muslimska samhällena har framhållits vara en utav anledningarna till avsaknaden av demokrati. I andra samhällen är historien och utvecklingen föränderlig, men eftersom historien utgör en nutida central roll i det muslimska samhället anses det utgöra en begränsning

² Vad Fukuyama menar med modernisering är institutioner med liberal demokrati och kapitalism (Al-Braizat, 2003: 46).

och hinder för social förändring och evolution (Filali – Ansary, 2003: 194). En hämmad samhällsutveckling kan emellertid komma att utgöra ett hot mot demokrati och demokratisering, eftersom demokrati är en ständig pågående process, som hindras av ett samhälle som inte bejakar förnyelse och vitalisering (Linde-Ekman, 2006: 9)

Att det inte får ske förändring i koranen kan också framhållas vara en begränsning för samhällsutvecklingen. Sharialagarna bygger på religiösa principer och de får inte anpassas eller förändras till modernare förhållanden. Demokratien är beroende av lagar som legitimerar dess existens och främjar utveckling. Denna konservativa förhållning och omöjliga anpassning är några utav anledningarna till varför demokrati i princip är obefintlig i muslimska samhällen. Islam anses inverka hämmande på en dynamisk utveckling (Lundell, 2000: 101).

5.2 Islam – mer än en religion?

I många västerländska länder råder religionsfrihet. Det betyder att var och en själv avgör vad religionen privat betyder, innehåller och hur man utövar den. Inga myndigheter eller samhällsorgan kan bestämma individers religionstillhörighet och man har full rätt att förklara sig religionslös. Däremot i åtskilliga muslimska länder är religionstillhörigheten inte en privatsak utan en obligatorisk uppgift som är registrerat och omfattar en juridisk status (Hjärpe, 1992: 17). Islam är stadsreligionen i Qatar där Sunni-inriktningen dominerar. Andra trosinriktningar har tidigare inte fått utövas offentligt. Konvertering från islam är fortgående formellt belagd med dödsstraff (www.manskligarattigheter.gov).

I fallet islam finns det historiska faktorer som gjort att samhällets institutioner och funktioner ses som någonting som hör ihop med religiösa frågeställningar. Muhammed skiljer sig från övriga religionsstiftare i det avseende att han faktiskt hade politisk makt. Om vi jämför med kristendomens teologi har stiftaren blivit förknippad med maktlöshet och död. De kristna kyrkorna hade ingen politisk makt förrän efter 300 år. Staten och dess funktion kunde sålunda inte betraktas som centralt ur religiöst perspektiv, detta medförde att sekulariseringen i exempelvis Sverige inte var någon svår process (Hjärpe, 1992: 18). Muhammed var däremot statschef för den första muslimska staten. Han fungerade inte enbart som religiös förkunnare utan även som samhällets ledare och politiker. På samma sätt har hans efterträdare haft politiska och religiösa funktioner, och någon åtskillnad mellan profant och religiöst görs inte. Detta medför att sekularisering inte ter sig lika självklart, tvärtom har det blivit en mycket omstridd företeelse (Hjärpe, 1992: 19).

5.3 Qatars rättsväsende, sharialagar och parlament

Islam har även stor inverkan på rättstänkandet. Sharialagarna är uppbyggda efter tron om att gud är den ende legitime lagstiftaren. All lag och samhällsliv skall därmed ordnas efter hans ord (Hjärpe, 1984: 38). En central punkt i islamsk teologi är sambandet med naturens lagar. Gud har givit naturen och universum dess lag och människan kan inte lämnas därhän, utan måste ges gudomlig vägledning. Gud har förmedlat den rätta ordningen genom sina uppenbarade lagar, sharia. Gud är därmed både skaparen och lagstiftaren, och människan skall underkasta sig guds vilja för att uppnå sin naturs sanna bestämmelser (Hjärpe, 1984: 74).

I begreppet sharia innefattas betydligt fler aspekter än vad vi i väst brukar räkna till juridik. Eftersom gud är en måste ordningen också vara en, därav är sharialagarna vida och omfattar alla livets aspekter, den förkunnar moraliska aspekter och predikar ”rätt praxis”. Sharia innehåller sålunda principer som reglerar människans förhållande till gud, till andra människor och samhället som helhet (Lundell, 2000: 60) Det vi räknar till privata angelägenheter såsom klädsel, matbruk och andaktsliv, omfattas av denna lag som har svar på vad som är tillåtet, förbjudet och klandervärt (Brown – Omar Sherif, 2004: 56).

Qatars rättsväsende består av två olika domstolssystem. Det första bygger på islamsk rättsskipning - Sharialagar – och hanterar de civilrättsliga målen, då äktenskapsregler, arvefrågor och skilsmässobestämmelser betraktas som särskilt religiösa frågor (Hjärpe, 1992: 89) Den andra är baserad på brittisk sekulär modell som är ett arv från kolonialtiden som upphörde 1971. Den nya författningen som tillkom 2005 skiljer den verkställande, dömande och lagstiftande makten från varandra. Den ger också landets rådgivande församling, motsvarande parlamentet, majlis al-shura, ett visst inflytande över lagstiftningen, alla lagar måste dock promulgeras av emiren (www.mansikligarattigheter.gov).

Inrättandet av parlament skulle kunna ses som en anpassning till ekonomiska och politiska samhällsförändringar, dock fyller de muslimska parlamenten inte motsvarande funktion såsom i västerländsk mening (Lundell, 2000: 61). Av Qatars parlaments 45 medlemmar utses 15 av emiren medan 30 tillsätts i allmänna val vart fjärde år³. Parlamentens huvudsakliga uppgift är att fungera som ett samråd som ser till att guds lagar tillämpas på rätt sätt och det är endast de mer rutinmässiga besluten fattas av parlamentet (Lundell, 2000: 62). Detta leder till att emiren, trots inrättandet av parlament, i princip har fortsatt oinskränkt makt. De som tillsätts till parlamentet anses dessutom vara väldigt konservativa, någon reell liberalisering anses inte ligga i deras intresse (Herb, 2003: 85). Den reform som inrättandet av parlament inneburit anses sålunda inte leda till någon demokrati

³ Detta har varit ambition, men något val sedan den nya författningen tillkom har dock inte infriats (www.landguiden.se).

inom en snar framtid (Herb, 2003: 90). Parallellt med liberaliserande reformer och demokratiska mål som framhålls, betonas vikten av att ingen liberalisering får inkräkta på religionens betydelse. Alla samhällets sfärer måste hållas intakta med islamska värderingar (www.mozahbintnasser.qa).

Då separation mellan stat och religion inte sker, när politiken inte är skild från religionen, då islam fungerar som den politiska ideologin, resulterar det i framväxten av politisk islam (Hjärpe, 1984: 7). Såväl de politiska och sociala åtgärderna motiveras utifrån islam och den muslimska samhörigheten (Hjärpe, 1984: 25). Denna sammanflätning mellan religion och politik brukar anses utgöra en avgörande orsak till demokratins obefintlighet i de muslimska staterna, då separation mellan stat och religion är i princip nödvändigt för demokratins realisering (Lundell, 2000: 60).

5.4 Kvinnorna och islam

Under Sharia lagarna tillerkänns inte kvinnor och män samma rättsliga status. På flera områden omfattas de av olika regler och rättigheter som i princip enbart har förbehåll för patriarkala intressen. Kvinnornas rättigheter har förvisso stärkts sedan slutet av 1990-talet och i den nya författningen från 2005 görs kvinnorna formellt jämställda männen. En omfattande utveckling har skett då kvinnor i dag får arbeta utanför hemmet, rösta och köra bil.

Qatar har emellertid inte tillträtt konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor. I praktiken är det den traditionella synen på kvinnan som utgör paradigmet, där hennes primära uppgift är att ta hand om hemmet och barnen. (www.settingtheworldtorights.com). Även om kvinnorna är formellt jämställda med männen fungerar sedvänjan begränsande för kvinnors handlingsfrihet och samhällsinflytande (www.manskligarattigheter.gov). Den liberalisering som skett gentemot kvinnor, då de nu tillåts att rösta och bli valda till parlamentet anses inte ha någonting med kvinnors rättigheter att göra, utan snarare anses det vara en taktisk reform för att landet inte skall bli utpekad att vara stigmatiserat av internationella relationer (Mayer, 2004: 136). Trots reformer är ojämlikheten mellan kvinnor och män påtaglig. Qatar och de andra arabländerna har ett rykte om sig att de behandlar kvinnor särskilt illa (Mayer, 2004: 137).

Då vi vet att kvinnlig representation har inverkan på demokratinivån, kan vi anta att avsaknaden av demokrati i Qatar dels kan bero på den låga representationen av kvinnor i politiken (Inglehart 2003: 3). Fortfarande är det endast en kvinnlig minister som gör sig gällande, vilken är släkt med emiren (www.settingtheworldtorights.com). Kvinnor marginaliserade ställning i det Qatariska samhället och den underordnade rättsliga statusen omfattad av sharialagarna, bidrar till en direkt rådande ojämlikhet. Vi menar att det inte endast räcker med institutionella arrangemang och att jämställa kvinnorna formellt med männen. Den ojämlikhet som råder grundar sig av allt att döma i kulturens fastlagda normer och seder.

6 Sultanism

Begreppet sultanism syftar på en specifik form av icke-demokratiskt styre, där den politiska och ekonomiska makten är centrerad hos en familj och dennes närmsta krets. I Qatar ligger makten hos emiren Hamad bin Khalifa Thani, och officiellt omnämns landet som en monarki och enhetsstat. Precis som i övriga sultanistiska stater rör det sig om en regim där det privata och det offentliga inte skiljs åt, och där de politiska aktörerna till stor del utses efter deras anknytning till emiren (Linde – Ekman, 2006: 113).

I juni 2005 fick Qatar en ny författning som åtskiljer den verkställande, dömande och lagstiftande makten, samt tillåter den rådgivande församlingen, majlis al-shura, ett begränsat inflytande i lagstiftningen. Detta bör dock först och främst ses som en symbolisk förändring, då emiren och hans familj fortfarande besitter närmast all makt. Ett antal beslut, framför allt av mer rutinmässig karaktär, fattas även av regeringen som tillsätts av emiren. Den politiska oppositionen i Qatar är närmast obefintlig, något som är en förutsättning för en sultanistisk stat, och som kan förklaras med det faktum att politiska partier är förbjudna med hänvisning till att de strider mot det traditionella klansamhället som landet är grundat i (Parolin, 2006: 57).

Qatars grundlag är som vi tidigare lyft fram starkt präglad av den islamska doktrinen, och emiren är tvungen att styra i enlighet med islamska värderingar som grundar sig i rättvisa, ärlighet, generositet, och ömsesidig respekt. Dessa värderingar skall efterföljas av emiren både i dennes privatliv och i hans statsstyre. Detta innebär i praktiken att emiren måste få stöd av den religiösa samhällsgruppen, som därmed har ett indirekt inflytande på dess intresseområden, främst i form av mediacensur, utbildningsrestriktioner och en kontroll över kvinnornas ställning i samhället (Parolin, 2006: 57).

Landets auktoritära styrelseskick kan föra med sig en rad fördelar när det kommer till effektivitet i beslut och handling. En av dess fördelar är förmågan till politisk kraftsamling, och en annan är den minimering av beslutskostnaderna som en koncentration av makten kan innebära. Ett färre antal individer vid makten innebär större möjlighet till ett enhetligt agerande, som dessutom inte behöver ta hänsyn till demokratiska restriktioner. Den hastiga och effektiva omvandling som Qatar har gått igenom de senaste 50 åren kan förklaras genom det faktum att ett auktoritärt styre så som en sultanistisk stat underlättar en hastig politik, som inte hålls tillbaka av de många institutioner inblandade i demokratiska styrelseskick (Hadenius, 2001: 18).

Qatar är sammanfattningsvis en typiskt sultanistisk stat, där den politiska makten kretsar kring en och samma familj, som genom sin ledare styr den politiska utvecklingen helt efter eget tycke, men med vissa religiösa och traditionellt förankrade restriktioner.

6.1 De styrande familjernas dilemma

Under de senaste femtio åren har de styrande familjerna i Qatar och övriga länder på den arabiska halvön lyckats genomgå en rad utmaningar utan att deras maktposition i realiteten har påverkats, om man bortser från den oblodiga kupp i Qatar 1995 då den nuvarande emiren ersatte sin far på tronen.

Förutom den hastiga moderniseringen och allt vad den har inneburit för samhället och ekonomin, har länderna i regionen genomgått två årtionden som präglats av en strävan att ena de arabiska länderna, samt sedermera två årtionden av revolutionär islamism. Denna tid har präglats av löpande konflikter, både mellan och inom länderna, och ekonomiska misslyckanden. Det som utmärker de styrande familjernas situation är att de genom dessa tider har hållit sig relativt enade gentemot interna och externa påtryckningar, men det mest anmärkningsvärda är att de även lyckats konsolidera legitimiteten av deras styre, samt upprätthållit lojaliteten hos befolkningen. Ett tydligt tecken på detta är att deras styre aldrig egentligen har utsatts för något allvarligt ifrågasättande (Khalaf, : 34).

Vad som utmärker utvecklingen i dag är det faktum att familjerna för första gången tvingas möta den enade kraften av både externa och interna påtryckningar, samtidigt. Detta är ett problem, då stabiliteten i Qatar tidigare har vilat på att den styrande familjen kunnat kontrollera dessa båda maktkällor. Genom kontrollen över dessa har ledarna kunnat verka inom två olika epoker samtidigt, dels en modern och dels en äldre. Med andra ord har man lyckats kombinera vad Michael Mann kallar den ”despotiska makten” från äldre stater och den ”infrastrukturella makten” hos den moderna staten (Mann, 1986: 113).

Med despotisk makt menas i det här fallet kapaciteten att kontrollera distributionen av tillgångar utan inblandning från samhället. Staten står utom räckhåll för sociala påtryckningar. Ett tydligt tecken på detta i Qatar är det faktum att staten i regel handlar utan fastställda rutiner, och att det inte förekommer några förhandlingar eller samtal med grupper i samhället. Med infrastrukturell makt menas istället statens förmåga att handla och administrera beslut, samt att effektivt utöva auktoritet och genomföra mål.

Genom att kombinera den despotiska och den infrastrukturella makten, har den styrande familjen i Qatar den kapacitet och autonomi som krävs för att förma önskvärda institutionella strukturer samt följa dess egna personliga målsättningar. Det rör sig med andra ord om en väldigt stark stat i det avseende att den har kraften att penetrera samhället, strukturera interna relationer inom institutionerna, och framförallt fastställa fördelningen av gemensamma resurser.

Den viktigaste och mest aktuella frågan för Qatars styrande familj kan liknas vid Huntingtons ”kungens dilemma”: hur kan den styrande familjen införa nya reformer utan att utsätta dess sammanhållning och inre maktbalans för fara? Samtidigt som familjen måste introducera reformer för att garantera dess politiska överlevnad, måste den även finna lämpliga åtgärder för att upprätthålla dess sammanhållning (Huntington, 1970: 177).

7 Qatar ur ett aktörsperspektiv

7.1 Rustows genetiska modell applicerad på Qatar

Eftersom Qatar har en tydligt definierbar elit i form av emiren och den styrande familjen, är det av intresse att försöka infoga landets nuvarande situation och dess senaste utveckling i Rustows genetiska modell för transition. Denna består i tre olika faser, som utmärker utvecklingen från en auktoritär stat till en demokratisk sådan: en förberedelsefas, en beslutsfas, och en tillvänjningsfas. Den första fasen består i en inledande politisk kamp mellan olika grupper i samhället, och uppkomsten av en ny elit. Målet är ett ökat politiskt inflytande genom reformer och ett öppnande av det politiska systemet (Linde – Ekman, 2006: 100).

Den andra fasen, som präglas av en uppgörelse mellan de nuvarande politiska företrädarna och demokratiseringskrafterna, resulterar i en demokratisering i form av upprättandet av en ny författning, utvidgad rösträtt och fria val. Slutligen följer tillvänjningsfasen, som utgörs av den nya politiska ordningens konsolidering. Enligt Rustow spelar de politiska aktörerna den viktigaste rollen i denna trestegsprocess, och vi utgår därför först och främst från Qatars styrande familj, som är den i särklass starkaste politiska makten i landet. Kan Qatar mätas i denna process, och var befinner sig i så fall landet i de olika faserna?

Majoriteten i Qatar är enad i åsikten om att reformer är nödvändiga, men man är inte enade om hur dessa skall komma till stånd, eller hur de skall se ut. Det saknas framför allt interna funderingar kring den politiska reformrörelsen, och först när en consensus har nåtts inom Qatar, kan man tala om att en reformrörelse skulle ha slagit rot (Sager, 2006: 17). Därför är det svårt att urskilja en organiserad motståndare till den styrande familjen, då någon uttalad opposition närmast är obefintlig. Vad får då den politiska utvecklingen att gå framåt?

Det skulle vara felaktigt att påstå att den styrande familjen i Qatar helt och hållet motsätter sig någon form av politisk utveckling, och försöker vidhålla det status quo som nu råder. Att påstå något sådant med en avsaknad av politisk opposition, skulle innebära att det inte fanns något inhemskt tryck för politiska reformer. Den enda tänkbara förklaring skulle då vara att den politiska utvecklingen uteslutande skulle vara en effekt av utländska aktörers försök att införa reformer, och att arbetet för en författning i Qatar enbart skulle ha varit en nationell reaktion på en internationell utveckling (Sager, 2006: 18). Denna förklaring stämmer inte i enlighet med Rustows teori, som lägger vikten hos de politiska eliterna och deras avgörande roll i en politisk transitionsprocess.

Föreställningen att reformerna vuxit utifrån är populär, och vissa menar att den politiska utvecklingen som sker i Qatar är effekter av omvärldens tryck på Mellanöstern att demokratiseras, eller att den skulle ha väckts av de politiska problem som uttrycks i Irak efter USA:s avsättande av Saddam Hussein. Andra menar att den utveckling som sker är internt rotad, då den först och främst tar sin form i nödvändiga åtgärder för att motverka den negativa utveckling som tagit fart på sistone inom de ekonomiska och sociala områdena. Ekonomin har under senare år blivit svagare, fattigdomen har ökat, utbildningssystemet anses ha misslyckats, och en allmän desillusion har vuxit fram hos befolkningen. Den politiska processen som nu äger rum syftar till att vända den negativa utvecklingen inom dessa områden, för att således återupprätta legitimiteten hos den styrande eliten. Om inte eliterna arbetar för en utveckling och reformation inom dessa områden är risken att de skall komma att ifrågasättas aktuell, något som de inte har råd med (Sager, 2006: 21). Detta dilemma lyfter fram den politiska eliten som den mest centrala aktören i Qatars politiska förändring, och kan därför ge stöd åt aktörsteorins tes om att eliten har en avgörande roll i sammanhanget. Dock saknas en aspekt för att göra den genetiska modellen gällande.

Utan en tydlig kamp mellan olika politiska grupper i samhället är det svårt att placera Qatar i någon utan Rustows transitionsfaser. Om man bortser från denna kamp, skulle större fokus kunna läggas på uppkomsten av en ny elit. I så fall skulle det vara lättare att tala om Qatar som ett land i förberedelsefasen, då man skulle kunna se kuppen 1995 som ett internt maktskifte inom den styrande familjen. Någon öppen politisk kamp rörde det sig knappast om, men med en ny emir och etablerandet av en ny konstitution 2005, som öppnade för ett mer inflytelserikt parlament, kan man tänka sig att en ny elit vuxit fram de senaste åren i form av folkvalda politiker.

Att eliterna som centrala aktörer driver en reform inom vissa områden innebär inte nödvändigtvis att de sätter igång en bred och omfattande demokratisering i samhället. Problemet för eliterna är att en stor del av utvecklingen i landet inte sker inom gränserna för deras kontroll. Den teknologiska och kommunikativa utveckling som sker globalt, med internet och medier som mest betydande uttryck, resulterar i en alltmer politiskt medveten befolkning, främst bland de unga som vi senare skall ta upp mer ingående.

Denna teknologiska och kommunikativa utveckling skulle även kunna användas som ett argument mot att utvecklingen i Qatar först och främst skulle förklaras genom de senaste årens oroligheter i Mellanöstern, så som till exempel försöken till demokratisering i Irak. Det rör sig med andra ord inte om en regional demokratiseringsvåg i form av internationell politisk påverkan, utan om en global evolution som sprids utanför den politiska arenan och som resulterar i en mer upplyst ungdom (Sager, 2006: 21). Denna förklaring innebär dock ett stort problem för aktörsteorin, då den snarare pekar på en strukturellt rotad förklaring.

Det är uppenbart att en institutionalisering påbörjats i Qatar, som uttryckts i ett alltmer växande politiskt deltagande, bland annat i och med upprättandet av parlament och fria val, där både män och kvinnor har fått delta och haft möjlighet att få mandat. Enligt de två senaste rapporterna från HDI, är det uppenbart att landet genomgår omfattande förändringar, men utvecklingen är både

lovande och motsägande. Rapporterna omfattar reformer som både gynnar eliterna i sig, och kravet hos befolkningen på ett mer öppet politiskt samhälle. De reformer som rör den styrande eliten består i störst del av ett säkerställande av dess roll, som komplicerar ett maktavsättande. Dessa möter en stor skepsis hos befolkningen, som anser att de missgynnar en demokratisering av politiken. Samtidigt kan inte samtliga av befolkningens krav på utveckling sättas i verket, då det är troligt att de inte skulle vara alltför populära hos den styrande eliten, som skulle se dessa som ett hot mot dess ställning. Trots detta har eliten mer och mer börjat inse att de förändringar som sker i Qatar är systematiska, och att deras moderata strategi riskerar att inte tillfredsställa kraven hos befolkningen. Eliterna har således på sistone antagit en mer aktiv roll i reformen av landet, för att förhindra att den politiska evolutionen skall komma att bli revolutionär (Sager, 2006: 23).

Aktörsteorin lyckas till viss del förklara den politiska situationen i Irak, i och med att närvaron av en stark politisk aktör är tydlig i form av den styrande eliten. Däremot är det svårt att applicera Rustows teori om den genetiska modellen på Qatar, då en av de främsta ingredienserna är närvaron av en samlad politisk opposition, något som för närvarande är obefintligt i landet. Därför skall vi kort se till ett annat aktörsteoretiskt perspektiv, för att se om det bättre kan förklara den politiska utvecklingen.

7.2 Liberalisering och stöd hos de yngre

Enligt O'Donnel och Schmitters synsätt på transition till demokrati har processen inletts redan då de första tecknen på att den sittande regimen börjat tappa greppet visar sig. Processen slutar sedan när de första fria och rättvisa demokratiska valen har hållits, och en ny demokratisk regim har installerats. Ur detta perspektiv kan Qatar uppenbart sägas befinna sig någonstans mellan början och slutet i denna process.

O'Donnel och Schmitter menar även att det är viktigt att åtskilja begreppen demokratisering och liberalisering, då liberalisering kan innebära olika typer av reformer som medför att regimen förtryck avtar, utan att den icke-demokratiska regimen för den sakens skull ger upp sitt maktinnehav. Demokratisering kräver att det finns konkurrens om den politiska makten, och så är inte fallet i Qatar, varför man där inte kan tala om någon demokratisering. O'Donnel och Schmitters perspektiv är därför mer lämpligt på fallet Qatar, då det endast kräver en politisk opposition i en demokratisering. Enligt detta synsätt genomgår alltså inte landet en demokratisering, utan en liberalisering, där ett politiskt motstånd inte är förutsättning (Linde – Ekman, 2006: 104).

Somliga menar, i motsats till vad Rustows teori om den politiska eliten framlyfter, att utvecklingen i Qatar är en process som drivs både uppifrån och nedifrån, och där initiativet tycks komma från befolkningen. Den vanliga effekten i så fall är att den styrande eliten svarar på folkets krav om reformer, och detta

skulle kunna vara tänkbart då reformer, hur de än framkallats, har genomförts. Därmed kan man även dra slutsatsen att det har vuxit fram en inhemsk politisk utveckling, som uttrycks i krav och åtgärder.

Detta innebär att en mer strukturell poäng kan vara aktuell att ta upp, som komplement till ett aktörsteoretiskt perspektiv. Något som nämligen talar för att utvecklingen är strukturellt rotad snarare än att den skulle vara ett uttryck för aktörers inverkan, är att utvecklingen kan ses som en generell process i hela regionen, grundad i de samhälliga förhållandena och förutsättningarna, samt i den oro för den negativa sociala och ekonomiska utvecklingen som präglat 1990-talet (Sager, 2006: 27).

För att gå vidare med de samhälliga förhållandena, genomgår länderna på den arabiska halvön en viktig förändring som inte bör underskattas, nämligen befolkningstillväxten. Inom 50 år beräknas ett antal av regionens länder vara bland världens 30 största länder befolkningsmässigt sett. Totalt kommer regionens befolkning att ha ökat från 150 miljoner människor, till över 355 miljoner. Detta innebär en allt större ungdom, som tillsammans med den teknologiska utvecklingen kommer att spela en allt viktigare roll som aktör. Statistik visar tydligt på att dagens ungdom i Qatar är betydligt mer politiskt insatt och välutbildad än de tidigare generationerna. Qatar är i dag regionens ledande land när det kommer till läs- och skrivkunnighet, då hela 86% av befolkningen är alfabet. Denna utveckling har inneburit ett alltmer växande ifrågasättande av det politiska systemet, något som eliterna är tvungna att ta hänsyn till (Sager, 2006: 24).

En av förklaringarna till varför den styrande familjen har valt att bredda det politiska deltagandet i Qatar, är just för att försöka vinna ett starkare stöd hos de yngre generationerna, då stödet hos de äldre inte är så stort som man önskar. En stor del av den yngre befolkningen är utbildad i väst och har därmed blivit internationaliserad, och för många av dem innebär en demokratisering ett större framträdande för Qatar i regionen, som därmed skulle kunna erhålla en ledande politisk roll (Kapiszewski, 2006: 118).

8 Rational Choice

Rational choice grundar sig i ett antal påståenden om människans natur, med tyngdpunkt på att människan i grunden är självcentrerad. Till att börja med bör det klargöras att man inom teorin, oavsett inriktning, är ense om att aktörer följer mål, och att dessa mål reflekterar aktörens egenintresse. En aktörs beteende är resultatet av en process som utgörs av medvetna val. Med rötter inom ekonomin faller det sig sedan naturligt att rational choice lyfter fram individen som den grundläggande aktören i ett samhälle (Renwick Monroe, 1991: 4).

Dessa fyra grundantaganden inom rational choice är lämpliga att applicera på de styrande eliterna i Qatar, vars uppenbara mål är att behålla den privilegierade maktposition de sedan länge besuttit. Att dessa mål reflekterar de styrandes egenintresse råder det inget tvivel om, då det vore svårt att argumentera för att någon utomstående individ skulle ha personlig glädje av att den styrande familjen behåller makten. I en rationell handling ämnar aktören ge lägsta möjliga insats för att nå de utfall man önskar (Eckstein, 1991: 75).

I Qatar har den styrande familjen som sagt genomfört en rad reformer och öppnat för ett folkligt styre, något som kan ses som en nödvändig rationell handling från familjens sida för att inte riskera att förlora mer makt på grund av folkligt missnöje. Samtidigt har familjen satsat på åtgärder för att säkra dess maktposition, och det är endast en väldigt liten del av kontrollen över samhället som har släppts, något som pekar på att individen bara är benägen att ge ifrån sig så mycket som man absolut måste.

Precis som Anthony Downs och Morris Fiorina menar är rationellt beteende detsamma som att individer engagerar sig i ett utfallsmaximerande beteende. Oavsett beslutssituation leder svarsalternativen individen till att söka olika fördelar i resultatet. Dessa jämförs sedan med olika relaterade kostnader och ansträngningar. Klart uttryckt grundar aktören sitt val i syftet att maximera skillnaden mellan vinst och förlust (Almond, 1991: 41). Mancur Olson delar denna uppfattning, men kompletterar dessutom med resonemanget att grupper som enas i ett gemensamt intresse skapar ett slags kollektivt väl. Uttryckt i fallet Qatar skulle dessa enade grupper kunna symboliseras av den styrande familjen och dess medlemmar, eller till och med relationen mellan de olika styrande familjerna i de sultanistiska länderna i regionen (Landman, 2003: 140).

Enligt rational choice beskrivs demokrati som en process som sammanlänkar egenintresserade ledare med egenintresserade medborgare. Rationella medborgare efterfrågar åtgärder i deras specifika intresse, samtidigt som rationella ledare verkställer dessa krav för att säkerställa sin position (Scalia, 1991: 204). Qatars situation skulle kunna ställas mot detta samband, inte som en demokrati, men som ett politiskt samhälle under förändring där den styrande familjen har godkänt ett

antal önskemål om ökat politiskt inflytande uttryckta av medborgarna. William H. Riker menar att en rationell aktör, sett ur ett politiskt perspektiv, är någon som hellre vinner än förlorar, oavsett förutsättningar (Pettracca, 1991: 179). Detta påstående stöter sig med Anthony Downs mening att människan inte alltid är självisk i politiken. Hon agerar ofta irrationellt ur ett individuellt perspektiv i tron att det är socialt rationellt (Almond, 1991: 40).

Något som talar emot det faktum att den styrande familjens liberalisering av det politiska systemet skulle vara rationellt är det faktum att somliga menar, i motsats till vad vi tidigare sagt i detta arbete, att reformerna inte skulle ha införts som ett svar på folkligt missnöje. I landet råder det ingen etnisk, religiös, eller ens någon uppenbar politisk oenighet. Ingen ifrågasätter familjen Al Thanis legitimitet (Kapiszewski, 2006: 118).

En aspekt av Rational Choice är metodologisk individualism, som argumenterar för att alla sociala fenomen går att härleda till individers beteende eller ägodelar. En annan aspekt är att politiska aktörer – så som den styrande eliten i Qatar – förväntas vara materialistiska maximerare, som söker vinna fördelar i form av röster, poster och makt, till lägsta pris (Almond, 1991: 38).

Man kan ställa sig följande två frågor kring teorin om rational choice: (1) betar sig individuella politiska aktörer verkligen på det maximerande och självcentrerade sätt som modellen påstår, och (2) om de gör så, leder detta i så fall till önskvärda politiska utfall (Whitehead, 1991: 53)?

Sett ur de styrande eliternas perspektiv är det tydligt att deras beteende präglas av ett maximerande och självcentrerat sätt, som nödvändigtvis inte behöver begränsa sig till specifikt individuella intressen utan även innefatta hela den styrande familjen och den politiska eliten. Som sagt är deras främsta intresse att behålla makten, och detta genom att dela med sig av den i minsta möjliga mån.

En kritik som framförts av Herbert Simon mot rational choice är att den inte har förmågan att förutse en aktörs framtida handlingar och beteende, då detta förutsätter att man är insatt i det samhälle där aktören verkar, samt vad aktören anser om dess natur. Detta hindrar emellertid inte oss i vår analys i fallet Qatar, då vi inte diskuterar framtida beteenden hos de politiska aktörerna, utan fokuserar på att förklara den nuvarande situationen. I det senare fallet kan rational choice mycket väl användas, då vi genom information och statistik kan få insikt i tänkbara anledningar till aktörens beteende (Eckstein, 1991: 77).

Som en sammanfattning av applicerandet av rational choice på Qatar, kan vi säga att teorin lämpar sig relativt bra, i alla fall om man jämför med moderniseringsteorin. Förutsatt att den politiska förändring, liberalisering, som sker i landet är ett svar från den styrande eliten på folkliga krav, kan detta tydligt förklaras i att det skulle vara en rationell handling. För att behålla makten genomför man några av de krav som väckts hos medborgarna, men bara i den mån man anser nödvändigt. Man genomför reformer för att tillfredsställa befolkningen, samtidigt som man indirekt arbetar för att behålla sin maktposition.

9 Varför olja motverkar demokrati

Sist men inte minst, skall vi diskutera oljans inverkan på den politiska situationen i Qatar. Landet är i dag helt beroende av inkomsterna man får genom oljeutvinningen, som i början av 2000-talet motsvarade en tredjedel av landets bruttonationalprodukt (BNP). Intäkterna påverkas av världsmarknadspriserna, då nästan all olja exporteras, tillsammans med naturgas som på senare tid fått en alltmer central roll i Qatars handel och ekonomi (www.landguiden.se).

BNP totalt	44 886 miljoner US dollar
BNP per invånare (2006)	53 512 US dollar
BNP-tillväxt (2006)	6,7 %
BNP-tillväxt (2005)	5,5 %
BNP-tillväxt (2003)	9,9 %
Inflation (2006)	9 %
Inflation (2005)	3 %
Inflation (2004)	7,5%

Tabell 1: Qatars BNP och inflation 2004-2006 www.landguiden.se

Efter en ekonomisk baisse under 1990-talet har nu Qatars ekonomiska utveckling vänt kraftigt uppåt, med en genomsnittlig BNP-ökning på 7,3% de senaste tre åren. Samtidigt kan man i tabellen ovan se att även inflationen har varit hög, till följd av bland annat omfattande statliga utgifter och en svag dollarkurs. En stor del av de statliga utgifterna ligger i satsningar på att minska oljeberoendet genom naturgasutvinning och en utökad industri. Men i nuläget vilar fortfarande landets ekonomi på oljeexporterna.

Qatar är en så kallad "rentier state", som får betydande intäkter genom räntorna på de lån utländska aktörer har gentemot staten, så som Hussein Mahdavys definition lyder (Mahdavy, 1970: 428). Dessa ränteintäkter tillåter ett omfattande välfärdssystem för landets medborgare (Khalaf – Luciano, 2006: 8).

Enligt Michael Ross kan man uttala två påståenden om en rentier state: (1) att oljeintäkterna leder till att stater är mindre demokratiska, och (2) att oljeintäkterna får den politiska eliten att inte arbeta effektivt för att gynna en ekonomisk utveckling (Ross, 2001: 330). Det första påståendet stämmer väl in på Qatar, då landet genom sina oljeintäkter är ekonomiskt välmående, samtidigt som det politiska systemet, som så många gånger tidigare sagts, inte är demokratiskt. Desto mer osäkert är det om det andra påståendet stämmer lika väl i detta fall. Den politiska eliten har genomfört ekonomiska reformer, i form av till exempel

privatiseringar, samtidigt som den ekonomiska politiken är inställd på att finna alternativa inkomstkällor till oljan.

Det går att finna tre kausala mekanismer i sambandet mellan olja och auktoritärt styre: en rentiereffekt, en dämpande effekt, och en moderniseringseffekt. Rentiereffekten beskriver hur den politiska eliten använder sig av oljeintäkterna för att mildra sociala påtryckningar som annars skulle kunna leda till större krav på politiskt deltagande. Detta i sig kan gå till på tre sätt, menar Ross. För det första kan staten, när världsmarknadspriserna på olja är höga och ger stor återkastning, införa skattelättnader vilket leder till ett ökat personligt välstånd hos befolkningen (Ross, 2001: 332). Ett andra sätt är att lägga resurser på åtgärder för att motverka påtryckningar för demokrati, i form av olika samhälleliga program. Slutligen kan staten försöka hindra uppkomsten av oberoende sociala grupper som kan komma att kräva politiska rättigheter, eller för att uttrycka det i Putnams termer, förhindra uppkomsten av ett civilsamhälle (Putnam, 1993: 53).

Den andra kausala mekanismen i sambandet mellan olja och auktoritärt styre är som sagt en dämpande effekt, då ekonomiska medel från oljeintäkterna läggs på att bygga upp eller utrusta den inhemska säkerheten, till exempel i form av polis och militär. Som tredje mekanism lyfts moderniseringseffekten fram som en viktig anledning till framväxten av en demokratiseringsprocess. Denna är olikt de två övriga kausala mekanismerna inte styrd av staten. Istället syftar den på sociala och kulturella förändringar, som i den tidigare nämnde Ingleharts linje pekar på att utbildningen är en viktig mekanism för demokratin (Ross, 2001: 337).

Huntington menar att den demokratiska trenden kan förbigå Mellanöstern, eftersom många av dessa stater är beroende av oljeexporten, vilket ökar statsbyråkratins kontroll (Huntington, 1991: 31). Samtidigt talar vissa röster för att omvärlden indirekt skall ha underblåst svårigheterna för en demokratisering av Qatar och övriga länder i regionen. USA, med flera, är beroende av länder som Qatar genom deras olje- och naturgastillgångar. Detta beroende har gett Qatar en fördel i förhandlingar, och staten har därmed uppnått stöd för sin politik och en säkerhetsgaranti gentemot inre och yttre politiska hot. Internationella koalitioner har med andra ord underlättat ett förhindrande av demokratiska politiska förändringar. (Khalaf – Luciano s. 8).

Sammanfattningsvis kan sägas att teorin om ett kausalt samband mellan olja och auktoritärt styra är väldigt intressant, då det går att applicera på Qatar utan att några betydande aspekter talar emot detta samband. Frågan är om Qatar, i och med att staten söker finna alternativa inkomstkällor, liberaliseras när man successivt lämnar beroendet av oljeintäkterna.

10 Slutsats

Vi har undersökt orsakerna till varför Qatar inte är en demokrati. Till en början har vi utrett varför Qatar är ett avvikande fall ur moderniseringsteorin. Vi har kommit fram till att moderniseringsteorin stämmer såtillvida att ekonomisk tillväxt har lett till modernisering. Där de deterministiska dragen inte ger sig tillkänna, är vid det orsakssamband då moderniseringsforskarna framhåller att modernisering medför sådana mekanismer som leder till demokrati. Vi har undersökt var de kausala faktorerna brister och kommit fram till att det är vid ett av det mest centrala antagandet. Utbildning anses medföra att en individ lär sig resonera förnuftigt och rationellt, vilket skulle medföra en brytning med det traditionella och nedärvda, samt en större tolerans för åsiktsdifferenser. De religiösa ledarna har stort inflytande över utbildningens innehåll i Qatar, vilket har medfört att skolan, även då mängder med ekonomiska resurser tillförts, inte förmedlat eleverna någon förnuftslära som skulle medföra en brytning med samhällets traditionella normer och kutym. Vad vi kommit fram till är att begreppet utbildning måste problematiseras och preciseras.

Den rika staten har medfört en expanderad statsapparat. Ett parlament har inrättats. Detta har dock inte lett till någon inskränkning av den rådande nepotismen. Den härskande emiren och hans familj har i princip alltså oinskränkt makt.

Moderniseringsteoretikern Diamond menar att en auktoritär regim är beroende av ekonomiskt tillväxt för sin legitimitet. En regim som inte lyckas med att tillfredsställa sitt folk ekonomiskt riskerar att störtas, men det gör även den auktoritära regim som lyckas med det, då ekonomisk tillväxt medför sådana resurser som folk behöver för en övergång till demokrati. Moderniseringsteorins deterministiska drag är ännu en gång stärkt. Vi menar dock att ekonomisk tillväxt som resulterar i att befolkningen är välmående, legitimerar den rådande regimen oavsett vilken regimtyp som den karaktäriseras av att vara.

Efter att vi redogjort var moderniseringsteorin brister har vi vidare arbetat med att besvara frågan, varför Qatar inte är en demokrati. Vi har ägnat oss åt olika teorier då de belyser olika aspekter som förklaring. Någon politisk kultur som skulle vara gynnsam för demokrati återfinns inte i Qatar. Rätten att organisera sig politiskt är oerhört begränsat och frivilligorganisationer är i princip förbjudna. Detta bidrar till att socialt kapital, som Robert Putnam anser vara en förutsättning för demokrati, är svårgenererat. Flera av teorierna pekar på att det är religionen islam som är svårkombinerad med en politisk gynnsam kultur och ett civilt samhälle, då allting skall ske med motivering utifrån religionen. Ett land vars politiska kultur präglas av islamsk tänkande anses helt enkelt inte kunna förenas med demokratiska attityder och värderingar. Eftersom islam framhålls våra så

oerhört svårkombinerad med en demokratisk gynnsam politisk kultur och ett civilt samhälle, har vi undersökt vad det är i religionen som betonas vara orsaken.

Historien i muslimska samhällen anses utgöra en nutida central roll, vilket anses medföra begränsning och hinder för social förändring och evolution. Likaså det faktum att förändring inte får göras i koranen innebär en begränsning för samhällsutvecklingen. Av stor vikt framhålls en specifik händelse då ateism förväxlades med sekularism. Detta missförstånd har sedermera kommit att utvecklas till ett befäst tankesätt och präglar än i dag föreställningen om väst och sekularisering. Även den historiska företeelse att Muhammed var statschef, anses befästa tanken om att religion och politik hör ihop, vilket bidrar till ännu ett argument för avstånd mot sekularisering. Dessa avståndstaganden mot sekularisering har framhållits vara en av den främsta anledningen till den uteblivna demokratin, då sekularisering anses vara nödvändigt för att få till stånd en demokrati.

Sharialagarna bygger på religiösa principer och de får inte anpassas eller förändras till modernare förhållanden. Detta utgör ett hinder för demokrati då demokratin är beroende av lagar som legitimerar dess existens och främjar utveckling. Sharialagarna verkar även direkt odemokratiskt då en markant skillnad görs mellan män och kvinnor då de inte erhåller samma rättsliga status. Kvinnors absenta ställning i Qatars samhällsliv och politik kan även det vara en orsak till den frånvarande demokratin, då empiriska studier visar att andelen kvinnor i politiken är relevant för demokratinivån. Islams allomfattande karaktär täcker samtliga sfärer, vilket kan vara en av anledningarna till varför Qatar inte är en demokrati.

Vidare konstaterade vi att Qatar är en stark sultanistisk stat, där makten uteslutande ligger hos en och samma familj, och där en politisk opposition är närmast obefintlig då andra partier är förbjudna med hänvisning till det traditionella klansystemets uppbyggnad. Det finns fördelar med ett sultanistiskt styre då det innebär möjligheten till en politisk kraftsamling som demokratier saknar, och som underlättar för genomförandet av hastiga politiska planer.

Den styrande familjen i Qatar har överlevt en längre period av sociala och ekonomiska oroligheter, samtidigt som man har lyckats konsolidera legitimiteten för sitt styre. Man har lyckats hålla den despotiska makten, och kunna kontrollera distributionen av tillgångar, samtidigt som man har innehaft den infrastrukturella makten och därmed haft kapaciteten att handla auktoritärt och effektivt. Man har på utmärkande sätt lyckats avskärma demokratiska påtryckningar.

Rustows teori kan förklara Qatars situation med närvaron av en stark politisk elit, men avsaknaden av en politisk opposition för det svårt att placera in landet i Rustows genetiska modell. En ny elit skulle kunna ses i den nya ledaren efter kuppen 1995, och breddandet av det politiska deltagandet de senaste åren. Frånvaron av en politisk opposition innebär att Qatar skulle anses vara i en liberaliseringsprocess snarare än i en demokratiseringsprocess, enligt O'Donnell och Schmitter. Samtidigt kan ett strukturellt mönster urskiljas där befolkningstillväxten och den teknologiska utvecklingen lyfter fram en ungdom med liberala åsikter som kan komma att bli en viktig aktör.

Ur ett rational choice-perspektiv har Qatars elit målet att behålla den privilegierade maktposition man sedan länge haft. Att den styrande familjen har genomfört en rad reformer är något som kan ses som en nödvändig handling för att inte riskera att förlora mer makt på grund av folkligt missnöje. Man ger så lite man kan, för att behålla så mycket man kan. Eliten genomför reformer för att tillfredsställa befolkningen samtidigt som man arbetar för att behålla sin maktposition.

Qatar är beroende av sina oljeintäkter och klassas som en ”rentier state”. Detta innebär att staten får betydande intäkter genom räntorna på lån som utländska aktörer har gentemot landet, vilket medför möjligheten till ett omfattande välfärdssystem. Michael Ross lyfter fram två påståenden om fenomenet rentier state. Dels leder oljeintäkterna till att staten blir mindre demokratisk, och dels missgynnar oljan en ekonomisk utveckling.

Tre kausala mekanismer kan urskiljas i sambandet mellan olja och auktoritärt styre. Först och främst finns en rentiereffekt, genom vilken den staten använder låga skatter och utgifter för att mildra påtryckningarna för demokrati. Sedan finns en dämpande effekt som syftar till att bygga upp landets säkerhetsstyrkor för att motverka demokratiskt påtryckningar. Om moderniseringseffekten slutligen misslyckas leder detta till att man får brister i utbildningen och på andra sociala utvecklingsområden, som därmed minskar chansen att få igång en demokratisering från grunden.

Huntington menar att demokratin sprids i vågor, och 1993 trodde han att Mellanöstern och Qatar skulle riskera att förbigås. Efter 14 år kan vi med all sannolikhet konstatera att han hade rätt i den insikten. Vågen som skall demokratisera Qatar är ännu inte skådad.

11 Referenser

- Al-Braizat, Fares, 2003. "Muslims and Democracy" s. 46-76 i Inglehart, Ronalds (red.) *Islam, Gender, Culture, and Democracy*. Willowdale: de Sitter Publications.
- Almond, Gabriel A., 1991. "Rational Choice Theory and the Social Sciences", s. 32-52 i Renwick Monroe, Kristen (red.) *The Economic Approach to Politics. A Critical Reassessment of the Theory of Rational Action*. New York: HarperCollins Publishers Inc.
- Almond, Gabriel A., 2000. "The Study of Political Culture", s. 5-21 i Crothers, Lane – Lockhart, Charles (red.) *Culture and Politics*. New York: St. Martin's Press.
- Asford, L. - Clifton, D., 2005. "Women of Our World 2005 (Population Reference Bureau, 2005; and United Nations Population Fund (UNFPA))", *Country profiles for population and reproductive health: policy developments and indicators*.
- Brown, Nathan – Omar Sherif, Adel, 2004. "Inscribing the Islamic Sharia in Arab Constitutional Law", s. 55-80 i Yazbeck Haddad, Yvonne – Freyer Stowasser, Barbaras (red.) *Islamic Law and the Challenges of Modernity*, Baltimore: Alta Mira Press.
- Diamond, Larry, 1994. "Political Culture and Democracy", s. 1-28 i Diamond, Larrys (red.) *Political Culture & Democracy in Developing Countries*. Bolder: Lynne Rienner Publishers.
- Eckstein, Harry, 1991. "Rationality and Frustration in Political Behavior", s. 74-93 i Renwick Monroe, Kristen (red.) *The Economic Approach to Politics. A Critical Reassessment of the Theory of Rational Action*. New York: HarperCollins Publishers Inc.
- Edwards, Michael, 2004. *Civil Society*. Cambridge: Polity Press.
- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wägnerud, Lena, 2004. *Metodpraktikan*. Vällingby: Nordstedts juridik AB.
- Filali, Ansary Abdou, 2003. "Muslims and Democracy" s. 193-207 i Diamond, Larry – Plattner, Marc – Brumberg, Daniels (red.) *Islam and Democracy in the Middle East*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Hadenius, Axel, 1992. *Democracy and development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hadenius, Axel, 2001. *Demokrati – En jämförande analys*. Malmö: Liber AB.
- Herb, Michael, 2003. "Emirs and Parliaments in the Gulf", s. 84-90 i Diamond, Larry – Plattner, Marc – Brumberg, Daniels (red.) *Islam and Democracy in the Middle East*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Hjärpe, Jan, 1984. *Politisk Islam*. Stockholm: Skaeb Förlag AB.

- Hjärpe, Jan, 1992. *Islams Värld*. Stockholm: Sjuhärdsbygdens Tryckeri AB.
- Huntington, Samuel P., 1970. *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.
- Huntington, Samuel P., 1991. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Huntington, Samuel P., 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Simon & Schuster UK Ltd.
- Inglehart, Ronald, 2003. *Islam, Gender, Culture, and Democracy*. Willowdale: de Sitter Publications.
- Inglehart, Ronald, 2006. "Mapping global values" i *Comparative Sociology* vol. 5, nr 2-3.
- Kandiyoti, Deniz, 1997. "Women, Islam, and the State", s. 71- 82 i Beinin, Joel – Stork, Joes (red.) *Political Islam: Essays from Middle East Report*. London: I.B. Tauris Publishers.
- Kapiszewski, Andrzej, 2006. "Elections and Parliamentary Activity in th GCC States: Broadcasting Political Participation in the Gulf Monarchies", s. 89-132 i Khalaf, Abdulhadi – Luciani, Giacomo (red.) *Constitutional Reform and Political Participation in the Gulf*. Dubai: Gulf Research Center.
- Karvonen, Lauri, 1997. *Demokratisering*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Khalaf, Abdulhadi, 2006. "Rules of Succession and Political Participation in the GCC States", s. 33-50 i Khalaf, Abdulhadi – Luciani, Giacomo (red.) *Constitutional Reform and Political Participation in the Gulf*. Dubai: Gulf Research Center.
- Khalaf, Abdulhadi – Luciani, Giacomo, 2006. "Introduction", s. 7-16 i Khalaf, Abdulhadi – Luciani, Giacomo (red.) *Constitutional Reform and Political Participation in the Gulf*. Dubai: Gulf Research Center.
- Krämer, Gudrun, 1997. "Islamist Notions of Democracy" s. 71- 82 i Beinin, Joel – Stork, Joes (red.) *Political Islam: Essays from Middle East Report*. London: I.B. Tauris Publishers.
- Landman, Todd, 2003. *Issues and Methods in Comparative Politics. An Introduction*. London: Routledge.
- Linde, Jonas – Ekman, Joakim, 2006. *Demokratiseringsprocesser. Teoretiska ansatser och empiriska studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundell, Krister, 2000. *Religion och demokrati*. Åbo: Åbo akademi.
- Mahdavy, Hussein, . "The Patterns and Problems of Economic Development in Rentier States: The Case of Iran", i Cook, M. A.:s *Studies in Economic History of the Middle East*. London: Oxford University Press.
- Mann, Michael, 1986. "The Autonomous Power of the State: Its Origin, Mechanisms and Results", i Hall, John A. (red.) *States in History*. London: Basil Blackwell.
- Mayer, Elizabeth Ann, 2004. "Internationalizing the Conversation on Women's Rights", s. 133-160 i Yazbeck Haddad, Yvonne – Freyer Stowasser, Barbaras (red.) *Islamic Law and the Challenges of Modernity*. Baltimore: Alta Mira Press.
- Parolin, Gianluca Paolo, 2006. "Generations of Gulf Constitutions: Paths and Perspectives", s. 51-87 i Khalaf, Abdulhadi – Luciani, Giacomo (red.)

- Constitutional Reform and Political Participation in the Gulf*. Dubai: Gulf Research Center.
- Petracca, Mark P., 1991. "The Rational Actor Approach to Politics: Science, Self-Interest, and Normative Democratic Theory", s. 171-203 i Renwick Monroe, Kristen (red.) *The Economic Approach to Politics. A Critical Reassessment of the Theory of Rational Action*. New York: HarperCollins Publishers Inc.
- Putman, Robert, 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Renwick Monroe, Kristen, 1991. "The Theory of Rational Action: Its Origins and Usefulness for Political Science", s. 1-31 i Renwick Monroe, Kristen (red.) *The Economic Approach to Politics. A Critical Reassessment of the Theory of Rational Action*. New York: HarperCollins Publishers Inc.
- Ross, Michael Lewin, 2001. "Does Oil Hinder Democracy?", *World Politics* vol. 53, nr 3, s. 325-361.
- Rothstein, Bo, 2003. *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Sager, Abdulaziz, 2006. "Political Reform Measures from a Domestic GCC Perspective", s. 17-32 i Khalaf, Abdulhadi – Luciani, Giacomo (red.) *Constitutional Reform and Political Participation in the Gulf*. Dubai: Gulf Research Center.
- Scalia, Laura J., 1991. "Self-Interest and Democratic Theory", s. 204-236 i Renwick Monroe, Kristen (red.) *The Economic Approach to Politics. A Critical Reassessment of the Theory of Rational Action*. New York: HarperCollins Publishers Inc.
- Tessler, Mark, 2003. "Do Islamic Orientations Influence Attitudes Toward Democracy in the Arab World?", s. 6-26 i Inglehart, Ronalds (red.) *Islam, Gender, Culture, and Democracy*. Willowdale: de Sitter Publications.
- Whitehead, Jaan W., 1991. "The Forgotten Limits: Reason and Regulation in Economic Theory", s. 53-73 i Renwick Monroe, Kristen (red.) *The Economic Approach to Politics. A Critical Reassessment of the Theory of Rational Action*. New York: HarperCollins Publishers Inc.

Internetlänkar:

- www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=16918
- www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2006&country=7042
- www.landguiden.se. Qatar.
- www.manskligarattigheter.gov.se0/extra/document/?instance=1&action_show_document.
- www.mozahbintnasser.qa/output/page30.asp
- www.settingtheworldtorights.com/node/47
- www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2003/27936.htm
- www.tbsjournal.com/Archives/Spring00/Articles4/Ali/Al-Hail/al-hail.html (1.om Al-Jazeera)